

RECENZIJA KNJIGE

CHILDREN'S VOICES: INTERETHNIC VIOLENCE IN THE SCHOOL ENVIRONMENT

Zorana Medarić in Mateja Sedmak

Založba Annales, Koper, 2012, 263 strani (ISBN 978-961-6862-30-1)

139

Maja Zadel, univ. dipl. kom.

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem,

Garibaldijeva 1, 6000 Koper

maja.zadel@zrs.upr.si

V današnjem času so kulturna, etnična in verska raznolikost ter stiki z drugimi kulturami postali tako vseprisotni, da so v zahodnih družbah že skoraj norma. Tako se tudi izobraževalni sistem spopada z večanjem števila ,tujih' otrok, in sicer tako priseljenih kot otrok tako imenovane druge in tretje generacije. Že več desetletij se v Evropi in Združenih državah Amerike, Kanadi in Avstraliji ukvarjajo z večkulturno (*multicultural*) in medkulturno (*intercultural*) vzgojo. Čeprav so pristopi različni in je videti, da izhajajo iz trenutnih situacij, je njihov skupni cilj spodbujanje razumevanja, spoštovanja in sprejemanja različnosti med pripadniki različnih etničnih, narodnih in kulturnih skupin. Preprečevanje (medetničnega) nasilja sicer ni med glavnimi cilji, vendar bi to nedvomno bila ena izmed posledic uspešne medkulturne vzgoje. Vprašanje nasilja je tako potisnjeno na obrobje, vendar se v zvezi z (medetničnim, medkulturnim, medverskim) nasiljem v šolskem okolju pojavlja več redko raziskanih vprašanj: V katerih oblikah se medetnično nasilje v šolah pojavlja? Ga učenci in dijaki ter učitelji sploh prepoznajo? Kako učenci in dijaki vidijo pripadnike drugih kultur,

religij, narodnosti? Kako so principi medkulturne vzgoje vključeni v osnovno- in srednješolski sistem izobraževanja? Ta in podobna vprašanja so si zastavljali avtorji knjige *Children's Voices: Interethnic Violence in the School Environment*, ki je nastala kot rezultat dvoletnega projekta *Children's Voices: Exploring Interethnic Violence in the School Environment*,¹ ki je potekal v petih državah Evropske unije, in sicer v Avstriji, Italiji, Sloveniji, Veliki Britaniji in na Cipru.

Monografijo, ki sta jo uredili Zorana Medarić in Mateja Sedmak, vodi mednarodnega konzorcija projektnih partnerjev, sestavlja šest poglavij; v prvem urednici predstavita teoretski okvir, v naslednjih pa so predstavljeni rezultati raziskave. V prvem poglavju z naslovom *Introduction: the (Un)Importance of Ethnicity and Recognition of Diversity* Mateja Sedmak in Zorana Medarić obravnavata teoretski in zgodovinsko-kulturni okvir: v preteklosti ni nikoli prihajalo do tako številnih medkulturnih stikov kot v današnjem času, hkrati pa so rasizem, ksenofobija in diskriminacija danes še zelo prisotni, čeprav v novi preobleki. Poleg tega izpostavljata tudi terminološke in teoretske zagate: problematični so poimenovanje večkulturnosti in medkulturnosti ter z njima povezani pojavi in ‚staro‘ razumevanje kultur in kulturnih identitet kot homogenih fenomenov, pri čemer je vsaka kultura predstavljena kot ‚otoček zase‘, medtem ko je v današnjem času že nujno razumevanje kultur in kulturnih identitet kot mešanih, hibridnih in/ali transkulturnih formacij.

V poglavju *It Doesn't Happen in Our School: Ethnicity as a Structural Factor of Peer Violence in Slovenian Schools* avtorici Tjaša Žakelj in Ana Kralj predstavljata glavne ugotovitve slovenske študije primera. Medetnično nasilje ni prepoznano kot problematično – šolsko osebje ga obravnava skoraj kot ne-problem. Stavek „*To se ne dogaja na naši šoli*“ povzema pričevanja večine informantov, za kar avtorici vidita vzrok tudi v zanikanju heterogenosti populacije.

Čeprav je videti, da etničnost ni med pomembnejšimi dejavniki nasilja, medetnično nasilje obstaja tudi v slovenskih šolah: primeri fizičnega nasilja na podlagi etničnosti so redki (pri tem je treba izpostaviti tudi politiko tako imenovane ničelne tolerance, ki je

¹ Projekt je sofinancirala Evropska unija, in sicer program Temeljne pravice in državljanstvo.

večinoma usmerjena prav v preprečevanje fizičnega nasilja), vendar so druge oblike nasilja precej pogostejše (predvsem norčevanje in izogibanje), a žal veliko redkeje prepoznane kot nasilje. Tudi učenci in dijaki so izpostavljali primere izogibanja. Poleg tega je opaziti razlike med opažanjem in doživljanjem nasilja glede na narodnost informantov, pri čemer pripadniki druge ali mešane narodnosti nasilje bolj opažajo in ga tudi intenzivneje doživljajo. Vsekakor svetovalni delavci in drugo šolsko osebje izpostavljajo primere nasilja na podlagi socio-ekonomskega položaja, vendar velikokrat ostane spregledano, da se kategoriji socialnega statusa in etničnosti pogosto prekrivata.

Birgit Sauer in Edma Ajanovic v poglavju z naslovom *Schools as „Protected Space“: Good Practices but Lack of Recourses: the Case of Austria* predstavitava avstrijsko študijo primera. Kot nakazuje naslov, v očeh učiteljev (medetnično) nasilje ni osrednji problem: šolo vidijo kot ‚varen prostor‘ – predvsem v primerjavi z bolj sovražno avstrijsko družbo. Nekateri učitelji se vključujejo v različne dejavnosti za medkulturno strpnost in preprečevanje nasilja ter izpostavljajo, da je izvajanje takih dejavnosti vedno težje, saj se veliko šol spoprijema s pomanjkanjem kadra in finančnih sredstev.

Tudi učenci in dijaki so le redko opazili katero izmed oblik nasilja, ki bi se pojavila na etnični podlagi, vendar avtorici opozarjata, da moramo biti pri interpretaciji teh rezultatov previdni, saj so – predvsem učenci – nasilje razumeli v smislu (resnega) fizičnega nasilja. Med pogovori pa so spoznali, da se ‚ne tako resne‘ oblike nasilja, kot je na primer verbalno nasilje (zmerjanje), pojavljajo precej pogosteje. Velikokrat tako prihaja tudi do izključevanja in izogibanja, pri čemer ima jezik osrednjo vlogo. Učenci in dijaki, ki jim je nemščina materni jezik, so izpostavili občutek izključenosti/izločenosti iz kroga sovrstnikov, ki imajo skupni materni jezik, ki ni nemščina. Po drugi strani pa učenci in dijaki z maternim jezikom, ki ni nemščina, navajajo, da jih vrstniki zasmehujejo, ko se zmotijo – nekateri vedo, da je le šala, za druge pa je to boleča izkušnja. Ne nazadnje avtorici opozorita na pomembnost razumevanja medetničnega nasilja v povezavi z drugimi dejavniki, predvsem starostjo, spolom in razredno klimo.

V poglavju *Educational Institutions in the Face of Multiculturalism: Problems and Solutions to Interethnic Violence in Italian Schools* Giovanni Delli Zotti in Ornella Urpis ugotavljata, da italijanska zakonodaja

in šolski sistem poskušata poskrbeti za težave, ki nastajajo zaradi prisotnosti ‚neitalijanskih‘ otrok v šolah. Italijanske šole po eni strani še vedno ohranjajo svojo pedagoško funkcijo pri oblikovanju posameznikov: šole v očeh učencev pomenijo varno okolje, ob tem pa se učenci na učitelje lahko zanesejo. Učenci se v šoli počutijo, kot izpostavlja desetletni srbski deček, „*kot da jih obdaja ograja, zaradi katere so neranljivi*“. Po drugi strani pa izpostavita tudi primere nevmešavanja učiteljev, ki so dejanja ocenili kot neškodljiva, čeprav so bila po mnenju učencev žaljiva in nedostojna. Avtorja ugotavljata, da zaradi pomanjkljivega in neprimernega izobraževanja za spoprijemanje z izzivi kulturne, etnične in verske različnosti učitelji težko ustvarijo primerno okolje za medkulturno razumevanje. Vsekakor do nasilja pogosteje prihaja zunaj šole, po koncu pouka in šolskih dejavnostih, predvsem tam, kjer se mladi družijo, na primer v parkih in na spletu.

Učenci in dijaki, vključeni v raziskavo, menijo, da vrstnike drugačne vere, narodnosti in kulture sprejemajo, pri čemer to velja bolj za dekleta kakor fante in za učence/dijake druge narodnosti. Avtorja opozarjata tudi na različne odzive staršev italijanskih in neitalijanskih otrok: po pričevanjih učiteljev in učencev italijanski otroci uživajo večjo podporo pri svojih starših, medtem ko neitalijanski otroci niso toliko zaščiteni, saj njihovi starši nimajo takšne moči. Zato so njihovi otroci v očeh drugih bolj ranljivi. Tako je videti tudi razliko v odzivih žrtev nasilja: otroci neevropskih korenin se v primerjavi z otroki italijanskega in evropskega izvora z nasiljem pogosteje sprijaznijo, prav tako pogosteje prosijo za pomoč učitelje, otroci italijanskih ali evropskih prednikov pa bolj zaupajo družini, čeprav oboje velja predvsem za osnovnošolske učence in ne srednješolce, ki menijo, da jih odrasli, predvsem učitelji, ne razumejo.

Avtorja na koncu predstavljata tudi premike na pravnem področju, in sicer predlog predsednika tržaškega sodišča za mladostnike, ki v primerih ‚bullyinga‘ predlaga prilagoditev zakonodajnih instrumentov, ki veljajo za zalezovanje („stalking“).

Sally Inman, Pip McCormack in Sarah Walker so v poglavju z naslovom *Wearing Your Own Culture: a Study of Islamophobia in English Schools* predstavile angleški primer, ki se osredotoča na islamofobijo. Opredelijo jo kot strah in sovraštvo do islama in muslimanov – fenomen, ki je v Angliji prisoten zadnjih nekaj let predvsem zaradi

terorističnih napadov v ZDA in Londonu. Avtorice predstavljajo rezultate, pridobljene v večkulturnih šolah s pretežno muslimansko populacijo, v katerih učenci in dijaki navadno ne doživljajo nasilja na podlagi religiozne ali etnične pripadnosti, in sicer kljub določeni stopnji nestrpnosti v širši angleški družbi. Obenem učenci in dijaki ocenjujejo, da jih šolsko osebje obravnava enakopravno, k čemur verjetno pripomore različno narodnostno, etnično in versko poreklo tako učencev/dijakov kakor tudi šolskega osebja. Avtorice so našle le en primer neprimerne ravnanja učitelja: učenke so izpostavile svojo izkušnjo z nadomestno učiteljico, ki eni izmed učenk ni dovolila telovaditi z naglavno ruto, vendar so to učiteljčino napako pojasnile z njenim nepoznavanjem šolskih pravil: učenci torej razumejo običajno šolsko prakso kot inkluzivno, ki jim omogoča izražanje svoje identitete in kulture. Večina šol v raziskavi je tako poskušala ustreči potrebam in prepričanjem različnih religij.

Po mnenju učencev in dijakov ter strokovnjakov so ovira na poti k sožitju predvsem nevednost in nepoznavanje drugih kultur in religij ter pomanjkanje razumevanja: strokovnjaki celo ocenjujejo, da se učitelji premalo usposablja o drugih verah in kulturah. Pri preprečevanju nasilja v šolah sta ključna dvojni pristop do ničelne tolerance in splošni inkluzivni etos šole.

Marios Vryonides in Maria Kalli v poglavju *Interethnic Violence: a Dormant Problem in Cypriot Public Schools* predstavita medetnično nasilje v ciprskih javnih šolah. Medetnično nasilje vidita kot ‚speč‘ problem, predvsem zato, ker trenutno – predvsem s fizičnim nasiljem – ni večjih težav, vendar se ob naraščajočih ekonomskih negotovostih lahko ‚prebudi‘.

Avtorja predstavljata izsledke raziskave na Cipru, pri čemer je iz odgovorov ankete mogoče ugotoviti, da učenci in dijaki sprejemajo vrstnike druge narodnosti, vere, kulture in podobno, iz odgovorov učiteljev in dijakov v intervjujih in fokusnih skupinah pa je že opaziti nekatera negativna prepričanja; sicer ne neposredno do priseljencev, temveč do razmer, zaradi katerih priseljenci sploh (lahko) pridejo na Ciper, kjer imajo – po mnenju sodelujočih v raziskavi – več socialnih pravic kot ciprski državljani.

Podobno kot v drugih primerih je tudi na Cipru psihološko nasilje pogostejša oblika medetničnega nasilja. Pri tem avtorja navajata tudi

primere segregacije, ki so jih izpostavili učitelji, predvsem do učencev azijskega in afriškega porekla. Hkrati pa učenci ugotavljajo, da se učitelji zelo trudijo in uvajajo različne dejavnosti, da bi v razredno skupnost vključili tudi otroke drugih narodnosti.

V knjigi *Children's Voices: Interethnic Violence in the School Environment* nam pet študij primera torej sporoča podobno: šole večinoma predstavljajo varno okolje tudi v sicer bolj sovražnem družbenem prostoru. Pri tem je treba izpostaviti, da šole, ki omogočajo otrokom in mladostnikom izražanje svoje kulture ali, kot se je izrazila učenka v angleški šoli, „*ti pustijo ,nositi' svojo kulturo*“, predstavljajo bolj inkluzivno okolje, kar pripomore k boljšim medkulturnim odnosom. Torej šola nedvomno lahko naredi razliko, vendar za vzpostavitev trajnega složnega medkulturnega sobivanja to še ni dovolj.